

Arkadiusz Indraszczyk

Uniwersytet w Siedlcach

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9133-4062>

e-mail: arkadiusz.indraszczyk@uws.edu.pl

Emigracyjne oblicza polskiej refleksji politycznej. Recenzja książki *Polska myśl polityczna na emigracji 1939–1990*, pod red. A. Dawidowicz, E. Kirwiel, E. Podgajnej, J. Rabińskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2025, ss. 286

Książka *Polska myśl polityczna na emigracji 1939–1990*, wydana nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, jest pracą zbiorową, pokłosiem, jak zapisali redaktorzy we *Wprowadzeniu*, dyskusji i współpracy naukowej zainicjowanej przez Katedrę Myśli Politycznej i Komunikowania Politycznego we współpracy z Centrum Badań nad Historią Polskiego Państwa na Uchodźstwie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutem im. Generała Władysława Andersa, Regionalnym Ośrodkiem Debaty Międzynarodowej w Lublinie i Ludowym Towarzystwem Naukowo-Kulturalnym, oddziałem w Lublinie, oraz z naukowcami z wielu ośrodków akademickich w Polsce, zajmujących się badaniem działalności polskiej emigracji politycznej po 1939 roku.

Redakcją naukową publikacji zajęli się: dr hab. Aneta Dawidowicz, dr Eleonora Kirwiel, dr hab. Ewelina Podgajna z UMCS i dr hab. Jarosław Rabiński z KUL, naukowcy od lat badający polską myśl polityczną, jak również doświadczeni już redaktorzy wielu prac zbiorowych. Autorami poszczególnych rozdziałów są uznani naukowcy, zajmujący się, jak już wspomniano, badaniem aktywności emigrantów politycznych, tak pojedynczych osób, jak i partii i organizacji politycznych. A mianowicie, w kolejności umieszczenia w tekście książki:

Prof. dr hab. Jacek Bartyzel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) przygotował rozdział o tytule *Punkty stałe myślenia o rzeczywistości politycznej zniewolenia komunistycznego w piśmarstwie Józefa Mackiewicza*, w którym nakreślił najważniejsze elementy piśmarstwa politycznego, jak to określił „apolitycznego piśmarza politycznego”, raczej piętnującego niż zachwalającego działania polityków i partii politycznych na uchodźstwie.

Prof. dr hab. Jan Sielezin (Uniwersytet Wrocławski) niejako kontynuował poprzedni tekst w swoim artykule pt. *Józef Mackiewicz wobec polityki wschodniej Watykanu w okresie pontyfikatu Jana XXIII i Pawła VI*, koncentrując się już jednakże na wybranym problemie, jakim zajmował się Józef Mackiewicz. Autor dobrze zrekonstruował postawę Mackiewicza wobec ugodowej względem ZSRR polityki papieży Jana XXIII i Pawła VI, w tym jego nieukrywany krytycyzm wobec takiej polityki.

Prof. dr hab. Stanisław Kilian (Uniwersytet Pedagogiczny Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), w artykule pt. *O granicach uwspółcześnienia historycznego kształtu myśli politycznej (analiza dorobku ideowego emigracyjnego Stronnictwa Narodowego)* dokonał deskrypcji głównych motywów ideowych SN wyrażanych na uchodźstwie, przede wszystkim na łamach pisma „Myśl Polska”. Autor dobrze zidentyfikował, iż na emigracji narodowcy w zasadzie pozostali przy dorobku ideowym wypracowanym przed wrześniem 1939 r., koncentrując się na narodzie, wychowaniu narodowym, w tym wychowaniu w duchu religii katolickiej, zagrożeniach ze strony Rosji, Niemiec i „Żydów”.

Prof. dr hab. Jerzy Juchnowski (Akademia Nauk Stosowanych im. A. Komeńskiego w Lesznie) i dr hab. Rafał Juchnowski (Uniwersytet Wrocławski) w artykule o nazwie “Security and federalism in the reflections of the leader of the Polish Freedom Movement *Independence and Democracy. Concept outline* przedstawili poglądy Rowmunda Piłsudskiego na kwestie bezpieczeństwa państwa polskiego, oczywiście państwa niezależnego, którego wolność należało wywalczyć. Autorzy bardzo dobrze zrekonstruowali te poglądy, w których główną metodą bezpieczeństwa Polski miał być federalizm, czyli federalizowanie Europy. Z tą ideą R. Piłsudski wiązał zachodzące w Europie Zachodniej procesy integracyjne, w których widział narzędzie do przeciwdziałania zagrożeniu ze strony ZSRR i Niemiec.

Dr hab. Stanisław Stęпка (Akademia Finansów i Biznesu Vistula) w artykule pt. *Europa Środkowo-Wschodnia w koncepcjach Ministerstwa Prac Kongresowych Rządu RP na uchodźstwie* omówił powstanie tytułowego Ministerstwa w czasie II wojny światowej i jego zadania oraz przybliżył jego dorobek w zakresie analiz nad powojenną współpracą państw w Europie Środkowo-Wschodniej. W zasadzie jednoznacznie wskazaniami pracowników i współpracowników Ministerstwa było tworzenie po wojnie jednolitego obszaru gospodarczego na wskazanym terenie oraz integrowanie go polityczne w postaci jednej lub dwóch federacji, tak by cały ten obszar występował jako jeden organizm w polityce międzynarodowej, a przede wszystkim wobec Niemiec czy ZSRR.

Dr hab. Aneta Dawidowicz, prof. UMCS, w tekście pt. *Emigracyjna działalność i myśl polityczna Jędrzeja Giertycha* dokonała opisu działalności politycznej i deskrypcji głównych elementów myśli jednego z ważniejszych liderów ruchu narodowego na uchodźstwie, choć zarazem rywala Tadeusza Bieleckiego. Autorka dobrze wskazała, że Giertych przez długie lata pozostawał w opozycji wobec liderów SN w Londynie, a swoją myśl propagował na łamach założonego i wydawanego przez siebie pisma „Horyzonty”, a dopiero po odejściu z polityki T. Bieleckiego w „Myśli Polskiej”. Słusznie też autorka uwypukliła poglądy Giertycha na Rosję/ZSRR i postulowaną przez niego konieczność współpracy z tym państwem, co miało zabezpieczyć byt państwa polskiego przed agresją ze strony Niemiec.

Prof. dr hab. Jacek Piotrowski (Uniwersytet Wrocławski) w artykule pt. *Kwestia przywództwa politycznego w pismach Stanisława Strońskiego na uchodźstwie* przedstawił poglądy Strońskiego na rządy Józefa Piłsudskiego i jego obozu zwanego sanacją, wobec których był bardzo krytyczny. Autor dobrze zrekonstruował główną krytykę wyrażaną przez Strońskiego, oskarżającego i dowodzącego, iż obóz piłsudczykowski winny był nie tylko upadku państwa i przegranej wojny, ale także doprowadzenia do zepsucia moralnego elit rządowych, niszczenia opozycji politycznej, wprowadzenia systemu dyktatury z ograniczoną odpowiedzialnością. Jakkolwiek treść artykułu zgodna jest z jego tytułem, to jednakże uważam, że można by było zmienić tytuł na np. „Krytyka przywództwa Józefa Piłsudskiego i obozu sanacji w pismach Stanisława Strońskiego na uchodźstwie”. W moje ocenie taki tytuł lepiej oddawałby treść artykułu, ale nie stawiam tego jako warunku *sine qua non* i pozostawiam to do decyzji redaktorów książki.

Prof. dr hab. Grzegorz Mazur (emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego) w artykule zatytułowanym *Działalność Tytusa Filipowicza 1939–1953* przedstawił działalność polityczną i poglądy tego polityka nurtu chrześcijańskiej demokracji, z obszernym wstępem o działalności do 1939 roku. Tytułowy polityk był zasłużony dla niepodległości państwa (twórca i pierwszy minister Ministerstwa Spraw Zagranicznych), dyplomatą na misjach m.in. w ZSRR, Belgii, USA, członkiem wielu partii politycznych, członkiem I Rady Narodowej (1940–1941), przewodniczącym III RN (1949–1951) i członkiem IV RN (1951–1953), członkiem Głównej Komisji Skarbu Narodowego, współorganizatorem Komitetu Zagranicznego Stronnictwa Demokratycznego, członkiem Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie (od 1947 roku), działaczem PCK, szefem Polskiej Grupy „Prometeusz” i wielu innych organizacji politycznych i społecznych. Autor w dobrze nakreślonym szkicu biograficznym przypominał działalność i poglądy tego polityka.

Dr hab. Ewelina Podgajna, prof. UMCS, w artykule *Idea modernizacji polityki emigracyjnej Stefana Korbońskiego* przedstawiła poglądy tego niezwykle dynamicznego i zasłużonego polityka (żołnierz wojny polsko-bolszewickiej, III powstania śląskiego, polityk partii ruchu ludowego, członek Politycznego Komitetu Porozumiewawczego, szef Kierownictwa Walki Cywilnej, szef Obrony Cywilnej w Kierownictwie Walki Podziemnej, szef łączności z Londynem, kierownik Departamentu Spraw Wewnętrznych Delegatury RP, pełniący obowiązki i ostatni Delegat Rządu RP), a po wojnie dynamicznego polityka emigracyjnego, wielkiego zwolennika szerokiej współpracy tak na gruncie narodowym, jak i międzynarodowym, polityka utrzymującego dobrą współpracę z wieloma nurtami i organizacjami emigracyjnymi, m.in. przewodniczącego polskiej Delegacji do ACEN i prezesa ACEN w latach 70. i 80.) na kwestię utrzymania kierownictwa politycznej emigracji polskiej w Londynie. Autorka dobrze opisała poglądy Korbońskiego, który od przełomu lat 70. i 80. XX wieku brany był pod uwagę jako kandydat na kolejnego prezydenta RP. Zmianę siedziby głowy państwa z Londynu na Waszyngton Korboński łączył też z koniecznością ograniczenia, a w zasadzie zrezygnowania z innych symboli państwowych, które jego zdaniem utrudniały tylko współpracę emigracji polskiej z rządami innych państw.

Dr hab. Anna Pachowicz (prof. uczelni w Akademii Tarnowskiej) w tekście pt. *Działalność Piotra Kalinowskiego w organizacjach emigracyjnych, (wybrane zagadnienia)* dokonała podsumowania działalności tego wybitnego społecznika, wyróżniającego się członka wielu organizacji społecznych tworzonych przez Polaków we Francji od okresu międzywojennego do lat 60. XX wieku, w tym także podczas II wojny światowej.

Dr Grzegorz Piotr Niećko (członek LTN-K, współpracownik Wydziału Politologii i Dziennikarstwa UMCS) w artykule pt. *Zarys publicystyki emigracyjnej Stanisława Mackiewicza* przedstawił w formie skrótovej zarys działalności słynnego Cata, ale bardziej koncentrując się na jego pisarstwie historycznym niż politycznym.

Dr Maciej Motas (adiunkt w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego) w tekście pt. *Z Wilna do Monachium. Wiktor Trościanko (1911–1983) – szkic do portretu* podjął się przypomnienia osoby znakomitego redaktora, działacza społecznego, konspiratora i żołnierza Armii Krajowej w czasie II wojny światowej, członka Stronnictwa Narodowego, pracownika Polskiej Sekcji Radia Wolna Europa. Autor dużo miejsca poświęcił sprawie współpracy Wiktora Trościanko ze służbami bezpieczeństwa PRL, trudnej do dokonania jednoznacznej oceny.

Dr hab. Piotr Kardela (profesor Akademii Policji w Szczytnie, główny specjalista Biura Badań Historycznych IPN) w artykule *Działalność niepodległościowa prof. Andrzeja Ehrenkrewta jako lidera Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich (1976–1987)* opisał aktywność instytucji utworzonej w ramach Kongresu Polonii Amerykańskiej – tak naukową, propagandową, jak i przeciwdziałającą sabotowaniu KPA przez służby PRL.

Dr Eleonora Kirwiel (adiunkt w Katedrze Myśli Politycznej i Komunikowania Politycznego UMCS) w ostatnim w recenzowanej pracy tekście pt. *Polskie wpływy. Dysydenci radzieccy o Polsce w obliczu wydarzeń 1956* przedstawia bardzo ciekawy temat roli, jaką odegrały zarówno wydarzenia w Polsce w okresie PRL, jak i ich ocena i opisywanie przez Polaków na emigracji, na postawy emigrantów rosyjskich.

Jak wynika z powyższego omówienia poszczególnych rozdziałów w recenzowanej pracy, większość z nich poświęcona jest badaniu myśli politycznej konkretnych emigrantów, a tylko trzy artykuły przedstawiają spojrzenie szersze, poprzez pryzmat badanych organizacji lub tematów. Nie wiem, czy taki był zamysł redaktorów, jednakże podział taki jest zasadny, gdyż myśl polityczna, w szczególności na emigracji, kształtowana była przede wszystkim przez liderów życia politycznego i społecznego (których było znacznie mniej niż w kraju przed wojną) i dalej powielana w programach partii i organizacji. Wszystkie wymienione wyżej artykuły zostały przygotowane w oparciu o bardzo dobrze dobraną podstawę źródłową, z wykorzystaniem szerokiego zasobu archiwaliów i bogatej już literatury naukowej opisującej działalność politycznej emigracji. Bardzo wartościową pozycją w pracy jest zamieszczenie szerszych informacji o autorach. Niby to nic wielkiego, jednakże jest to bardzo pomocne dla potencjalnych czytelników, nabywców książki, którzy w łatwy sposób mogą zapoznać się z autorami tekstów w książce.